

*Науменко Т.С., студент; науковий керівник Телестакова А.А., к.ю.н., доц.
Київський національний університет технологій та дизайну*

КОРПОРАТИВНИЙ ДОГОВІР – НОВИЙ ІНСТРУМЕНТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТОВАРИСТВА З ОБМЕЖЕНОЮ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ

Анотація. В статті досліджено правову природу виникнення корпоративного договору, розглянуто наукові підходи до визначення поняття корпоративного договору та окреслення його предмету, визначено основні юридичні гарантії, які надаються сторонам корпоративного договору при здійсненні господарської діяльності товариства з обмеженою відповідальністю, а також проаналізовано зарубіжний досвід укладення корпоративних договорів.

Ключові слова: корпоративний договір; учасник; товариство з обмеженою відповідальністю.

*Науменко Т.С., студент; научный руководитель Телестакова А.А., к.ю.н., доц.
Киевский национальный университет технологий и дизайна*

КОРПОРАТИВНИЙ ДОГОВІР – НОВИЙ ІНСТРУМЕНТ ОБЕСПЕЧЕННЯ ХОЗЯЙСТВЕННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ОБЩЕСТВА С ОГРАНИЧЕНОЮ ОТВЕТСТВЕННОСТЮ

Аннотация. В статье исследована правовая природа возникновения корпоративного договора, рассмотрены научные подходы к определению понятия корпоративного договора и определение его предмета, определены основные юридические гарантии, предоставляемые сторонам корпоративного договора при осуществлении хозяйственной деятельности общества с ограниченной ответственностью, а также проанализирован зарубежный опыт заключения корпоративных договоров.

Ключевые слова: корпоративный договор; участник; общество с ограниченной ответственностью.

*Naumenko T.; scientific supervisor Telestakova A.
Kyiv National University of Technologies and Design*

CORPORATE CONTRACT – A NEW INSTRUMENT OF ENSURING A BUSINESS ACTIVITY OF A LIMITED LIABILITY COMPANY

Abstract. The article explores the legal nature of the genesis of a corporate contract, considers scientific approaches to defining the concept and subject of a corporate contract, identifies the main legal guarantees that are provided to parties of a corporate contract when carrying out business activities of a limited liability company, and analyzes foreign experience in preparation of corporate contracts.

Keywords: corporate contract; participant; limited liability company.

Вступ. Практика укладання корпоративних договорів за кордоном склалася вже досить давно. Проте, для України, корпоративний договір є новим інструментом регулювання відносин між учасниками товариства з обмеженою відповідальністю. Порядок укладання корпоративного договору визначений Законом України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю», який набув чинності 17 червня 2018 року. За даними Державної служби статистики України, станом на 01 серпня 2019 року в Україні зареєстровано 656 382 юридичних осіб у формі товариства з обмеженою відповідальністю. Зважаючи на незначний проміжок часу, протягом якого законодавством України закріплена можливість укладення корпоративних договорів, лише незначний відсоток від кількості зареєстрованих товариств з обмеженою відповідальністю використовує для регулювання відносин між учасниками товариства корпоративний договір. Враховуючи вищевикладене, є

доцільним дослідити сутність та зміст корпоративного договору, ознайомитися з перевагами корпоративного договору як інституту регулювання відносин між учасниками товариства з обмеженою відповідальністю та юридичними гарантіями, які надаються сторонам при здійсненні господарської діяльності товариства з обмеженою відповідальністю, а також проаналізувати зарубіжний досвід укладання корпоративних договорів.

Дослідження правової природи корпоративного договору здійснювали такі науковці: Л.В. Сішук, М.М. Сигидин, Л.Д. Руденко, К.О. Рябова, І.В. Спасибо-Фатєєва, Ю.М. Жорнокуй, А.В. Габов, В.І. Цікало та інші.

Порядок укладання корпоративного договору в Україні потребує більш детального законодавчого регулювання. Так, поняттю корпоративного договору та порядку його укладення присвячена лише одна стаття Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю», інші нормативно-правові акти, які б регулювали питання корпоративного договору в Україні – відсутні. Безумовно, ми можемо говорити і про те, що до регулювання корпоративного договору відноситься ще одна стаття, а саме: ст. 8 вищезгаданого Закону, проте вона скоріше розкриває зміст та порядок видачі безвідкличної довіреності як інструменту забезпечення виконання зобов'язань учасника за корпоративним договором, аніж власне регулювання корпоративного договору. Слід припустити, що існує потреба в прийнятті окремого нормативно-правового акту, який би визначав поняття та зміст корпоративного договору, коло суб'єктів корпоративного договору (включаючи положення, які б визначали можливість бути стороною корпоративного договору інвесторів та/або третіх осіб, які не є учасниками товариства), розкривав сутність та обсяг конфіденційності корпоративного договору, деталізував положення, які можуть бути закріплені в корпоративному договорі тощо.

Окремим питанням є практика захисту порушених прав учасників товариства з обмеженою відповідальністю, які закріплені в корпоративному договорі. Враховуючи, що інститут корпоративного договору запроваджено в Україні трохи більше року тому, корпоративний договір не є розповсюдженим інструментом регулювання відносин між учасниками товариства з обмеженою відповідальністю, на сьогодні відсутні судові прецеденти щодо порушених прав учасників товариства, які є сторонами корпоративного договору.

Постановка завдання. Метою статті є проведення аналізу інституту корпоративного договору як інструменту забезпечення господарської діяльності товариства з обмеженою відповідальністю.

Результати дослідження. Історія виникнення корпоративних договорів в англо-американському праві починається ще з 40-х років XIX століття. Застосування корпоративного договору та його поширення в Англії спричинено практичною потребою, законодавство не містить спеціальних положень, які регулюють такі види договорів. Регулювання корпоративних договорів сконцентровано в площині прецедентного права. В англійському праві установчі документи компаній сприймалися як інструменти, що мають договірну природу. Ймовірно, таке уявлення пов'язане з Актом про компанії 1844 року, положення якого передбачали можливість створення акціонерної компанії шляхом підписання акта про розпорядження майном (deed of settlement), який за своєю правовою природою належить до цивільно-правових договорів. Статути та установчі договори за англійським правом мають свої специфічні ознаки, проте, варто зауважити, що корпоративний договір не слід ототожнювати з установчими документами компанії. Важливо зазначити також і про те, що корпоративний договір не замінює статуту компанії та не вносить змін до нього. Корпоративний договір розглядається як самостійний цивільно-правовий інструмент, забезпечений судовим захистом у випадку невиконання або неналежного виконання умов такого договору. Підтвердженням такої позиції є рішення в судовій справі *Russell v. Northern Bank Development Corporation Ltd*, де суд визначив, що

корпоративний договір є самостійною угодою та не замінює положень статуту компанії, спірне положення корпоративного договору є дійсним та забезпечено судовим захистом, за винятком самої компанії (положення є дійсним для акціонерів, що є сторонами такого корпоративного договору, але не для компанії) [1, с. 2–4].

Одним з видів корпоративних договорів, згадки про яких з'являються ще в судових рішеннях тих часів є *shareholder's agreements* (угоди про порядок корпоративного управління), сфера застосування яких розповсюджується виключно на приватні компанії. В англо-американській правовій системі можна виокремити, також, наступні види корпоративних договорів: *voting trust agreements* (угоди про заснування голосуючого трасту), *voting agreements* (угоди про порядок голосування) та *restrictions on transfer of shares* (угоди про обмеження права розпорядження акціями), які можуть застосовуватись як приватними, так і публічними компаніями [2, с. 6].

У США перші згадки про корпоративні договори з'являються з 1850-х років. Федеральний суд у справі *Brown v. Pacific Mail Steamship Co. (1867 рік)* висловив позицію щодо можливості укладення акціонерами угоди з метою реалізації права голосу за належними їм акціями, хоча й існує заборона змінювати імперативні стандарти корпоративного управління. Наприклад, в таких угодах можна закріпити положення за якими акціонер зобов'язується віддавати голоси за певних кандидатів до ради, або утворити *voting trust*, керуючі якого проголосують на загальних зборах за певних кандидатів [2, с. 3].

На сьогодні застосування корпоративних договорів поширено також в таких країнах, як Німеччина, Швейцарія, Італія, Франція, Росія та інші.

Однією з переваг укладення корпоративного договору є можливість визначити варіанти вирішення конфліктних ситуацій («*deadlock*»). До найбільш поширених варіантів виходу із ситуацій *deadlock*, які сформовані світовою практикою, належать:

– «техаська перестрілка». Цей метод передбачає залучення посередника. Суть даного методу полягає в тому, що один із учасників має викупити частку іншого. Сторони надсилають посереднику повідомлення, в якому зазначають максимально бажану вартість частки іншого учасника. Конверти учасників розкриваються одночасно. Учасник, який запропонував більшу вартість, зобов'язаний викупити частку іншого учасника;

– «голландський аукціон». Даний механізм є подібним до «техаської перестрілки» та полягає в наступному: сторони надсилають повідомлення посереднику з зазначенням мінімальної ціни, за яку вони готові продати свою частку. Учасник, який запропонував найвищу ціну продажу зобов'язаний придбати частку учасника, який вказав меншу ціну;

– «російська рулетка». Спосіб використовується в товариствах, де сторонами корпоративного договору є лише два учасника та застосовується наступним чином: учасник (ініціатор) надсилає повідомлення другій стороні із бажаною вартістю своєї частки. Друга сторона повинна або акцептувати пропозицію та викупити частку, або ж продати свою за вказану суму;

– «поділяй та обирай». Застосовуючи цей спосіб один із учасників здійснює поділ бізнесу на частини, а інший – обирає частину, пропорційно до розміру належної йому частки.

Для України корпоративний договір є новим інструментом регулювання відносин між учасниками товариства з обмеженою відповідальністю. Законодавче регулювання корпоративного договору закріплено в Законі України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю», який набув чинності 17 червня 2018 року.

Поняття корпоративного договору визначено ст. 7 Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю». Так, корпоративний договір – це договір, за яким учасники товариства зобов'язуються реалізовувати свої права та повноваження певним чином або утримуватися від їх реалізації. Договір є безвідплатним і вчиняється в письмовій формі. Корпоративний договір, який не відповідає цим вимогам, є нікчемним [3].

Для регулювання відносин між учасниками (акціонерами) акціонерного товариства в Україні застосовується такий вид договорів як договір між акціонерами. Зміст та порядок укладання договору між акціонерами визначений ст. 26¹ Закону України «Про акціонерні товариства».

В науковій літературі існує ряд досліджень щодо правової природи корпоративного договору та порядку його укладання. Зокрема, М.М. Сигидин розглядає корпоративний договір, як договір, що за своєю правовою природою відноситься до багатосторонніх договорів і тому питання щодо укладання корпоративних договорів вважає необхідним досліджувати через призму особливостей порядку укладання багатосторонніх угод. Беручи до уваги багатосторонню природу корпоративного договору, можна стверджувати про те, що для нього характерний загальний порядок укладання, проте враховуючи предмет, суб'єктний склад та сферу застосування корпоративного договору, при його укладанні існують певні особливості [4, с. 61–62].

К.О. Рябова вважає за доцільне віднести корпоративні договори за своєю правовою природою до системи господарських або цивільних правовідносин. Розмежування слід проводити за суб'єктним складом. У випадку, якщо сторонами корпоративного договору виступають суб'єкти господарювання – такі відносини належать до господарсько-правових, а якщо хоча б одна сторона є фізичною особою – до цивільно правових [5, с. 165]. Проте, варто пам'ятати, що згідно чинного законодавства, юридична особа може бути стороною корпоративного договору лише у тому випадку, якщо вона є учасником товариства з обмеженою відповідальністю.

Л.В. Сішук зазначає, що корпоративний договір є родовим поняттям, через правову конструкцію якого можна визначити особливості здійснення корпоративних прав учасників юридичної особи [6, с. 50].

Щодо форми укладання корпоративних договорів, Законом визначено письмову форму корпоративного договору. В Законі України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» відсутня вимога щодо обов'язковості нотаріального посвідчення корпоративного договору, договір посвідчується нотаріус за бажанням сторін.

Сторонами корпоративного договору, згідно норм чинного законодавства, можуть бути учасники товариства з обмеженою відповідальністю. Зокрема, укладання корпоративного договору актуально для учасників товариства з обмеженою відповідальністю, частки яких поділені в рівних частинах, так званий «бізнес 50/50».

Корпоративний договір є вдалим інструментом і у випадку, коли учасники товариства з обмеженою відповідальністю мають на меті залучити інвестиції. Хоча й в Законі не передбачено прямої норми щодо можливості інвестора бути стороною корпоративного договору, проте корпоративний договір дозволяє закріпити необхідні гарантії для інвестора, що робить товариство з обмеженою відповідальністю інвестиційно привабливим. Прикладом гарантій для інвестора, які можуть бути закріплені в корпоративному договорі є закріплення в корпоративному договорі заборони щодо виплати дивідендів шляхом інвестицій або протягом певного періоду часу, доки доходи товариства не досягнуть певного рівня [7].

Відповідно до ч. 3 ст. 7 Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» в корпоративному договорі сторони можуть передбачити умови або порядок визначення умов, на яких учасник має право або зобов'язаний продати або купити частку в статутному капіталі (її частину), а також визначити випадки, коли таке право або обов'язок виникає [3].

Корпоративний договір регулює такі основні питання, як: умови та порядок відчуження частки (встановлення вимог щодо ціни продажу частки, строку відчуження тощо), умови співпраці між учасниками товариства з обмеженою відповідальністю (наприклад, в частині розподілу функціональних обов'язків між учасниками), порядок управління товариством, порядок голосування та прийняття рішень загальними зборами

товариства з обмеженою відповідальністю, порядок виплати дивідендів (визначення періодичності та способу виплати дивідендів), відповідальність учасників товариства та порядок вирішення спорів. До переваг корпоративного договору слід віднести також і те, що він надає можливість визначити порядок вступу до товариства з обмеженою відповідальністю спадкоємців учасника без згоди інших учасників. Проте, під час укладання корпоративного договору, необхідно розуміти, що хоча й корпоративний договір дозволяє більш детально визначити порядок управління товариством та надає учасникам більший рівень захисту їх прав, ніж передбачено установчими документами товариства з обмеженою відповідальністю, положення корпоративного договору не можуть суперечити положенням установчих документів товариства чи нормам чинного законодавства.

Особливістю корпоративних договорів є конфіденційність таких договорів, а саме: зміст корпоративного договору не підлягає розкриттю і є конфіденційним, якщо інше не встановлено законом або договором. Розкриття змісту корпоративного договору можливе лише за згодою сторін договору. Однак, винятком є випадок, коли стороною корпоративного договору являється держава, територіальна громада, державне чи комунальне підприємство або юридична особа, у статутному капіталі якої 25 відсотків і більше прямо чи опосередковано належить державі або територіальній громаді. За таких умов, корпоративний договір оприлюднюється протягом 10 днів з моменту його укладення шляхом розміщення на сайті відповідного органу державної влади, органу місцевого самоврядування [3].

Для виконання або забезпечення виконання зобов'язання учасників, які є сторонами корпоративного договору може застосовуватися такий правовий інструмент як безвідклична довіреність. Безвідклична довіреність припиняється у разі припинення зобов'язання, для виконання або забезпечення виконання якого вона видана. В довіреності можна зазначити про те, що до закінчення строку її дії, вона не може бути скасована без згоди представника або може бути скасована лише у випадках, визначених в довіреності. Безвідклична довіреність може бути скасована у судовому порядку. Безвідклична довіреність видається без права передоручення, якщо інше не передбачено в довіреності [3].

Корпоративний договір є ефективним інструментом регулювання відносин між учасниками товариства з обмеженою відповідальністю, який дозволяє визначити ключові моменти, що стосуються діяльності товариства та надає сторонам юридичні гарантії захисту їх прав як учасників товариства та сторін договору. Проте, враховуючи, що інститут корпоративного договору як окремого виду договорів, запроваджено в Україні трохи більше року тому, його використання при регулюванні відносин учасників товариства з обмеженою відповідальністю є не досить поширеним. На сьогодні відсутня судова практика щодо розгляду спорів, пов'язаних з порушенням прав учасників товариства з обмеженою відповідальністю, які є сторонами корпоративного договору.

В зарубіжних країнах, де корпоративний договір як інструмент регулювання відносин між учасниками компанії застосовується тривалий час, сформувалася практика захисту прав з корпоративних договорів. До способів правового захисту порушених прав учасників, які є сторонами корпоративного договору, за англійським законодавством відносяться: відшкодування збитків (damages), виконання зобов'язання в натурі (specific performance), судовий наказ щодо забезпечувальних заходів (injunction), внесення поправок (rectification) та розірвання або визнання договору недійсним (rescission) [2, с. 21].

Висновки. Корпоративний договір як інструмент забезпечення господарської діяльності товариства з обмеженою відповідальністю є новелою українського законодавства. Сторонами корпоративного договору виступають учасники товариства з обмеженою відповідальністю, особливо актуальним укладення корпоративного договору є для учасників товариства, частки яких розподілені в рівних частинах. Також, укладання корпоративного договору грає значну роль при залученні інвестицій, оскільки в ньому можна закріпити гарантії для інвестора. Корпоративний договір укладається у письмовій формі, нотаріальне

посвідчення договору не є обов'язковим та вчиняється виключно за бажанням сторін. Зміст корпоративного договору є конфіденційним і підлягає розкриттю лише за згодою сторін.

Основною метою укладення корпоративного договору є визначення порядку реалізації прав та повноважень учасників певним чином або утримання від їх реалізації, а також запобігання виникненню конфліктних ситуацій ще на етапі заснування товариства з обмеженою відповідальністю. У випадку, коли конфлікту неможливо уникнути, в корпоративному договорі можливо закріпити шляхи вирішення тупикових ситуацій («deadlock»), не завдавши при цьому шкоди діяльності товариства з обмеженою відповідальністю.

В корпоративному договорі можна закріпити такі ключові положення, що стосуються діяльності товариства з обмеженою відповідальністю:

- умови та порядок відчуження частки;
- умови співпраці між учасниками;
- порядок управління товариством;
- порядок голосування та прийняття рішень загальними зборами;
- порядок виплати дивідендів;
- порядок вступу до товариства спадкоємців учасника без згоди інших учасників;
- відповідальність;
- порядок вирішення спорів.

З метою забезпечення виконання зобов'язання учасника як сторони корпоративного договору може бути видана безвідклична довіреність.

Список використаної літератури

1. Загороднюк Г. Міжнародний досвід: корпоративні договори за англійським правом [Електронний ресурс] / Г. Загороднюк // Юрист і Закон. – 2018. – № 10. – Режим доступу: http://uz.ligazakon.ua/ua/magazine_article/EA011346.
2. Корпоративні договори: огляд зарубіжної практики [Електронний ресурс] / Центр комерційного права. – 2017. – Режим доступу: <http://commerciallaw.com.ua/attachments/article/1017/%D0%97%D0%B0%D1%80%D1%83%D0%B1%D1%96%D0%B6%D0%BD%D1%96%20%D0%BC%D0%BE%D0%B4%D0%B5%D0%BB%D1%96%20%D0%BA%D0%BE%D1%80%D0%BF%D0%BE%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%B8%D0%B2%D0%BD%D0%B8%D1%85%20%D0%B4%D0%BE%D0%B3%D0%BE%D0%B2%D0%BE%D1%80%D1%96%D0%B2.pdf>.
3. Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю: Закон України від 06 лютого 2018 р. № 2275-VIII. ВВР України. 2018. № 13. ст. 69.
4. Сигидин М. М. Особливості укладення корпоративного договору / М. М. Сигидин // Юридичний науковий електронний журнал. – 2016. – № 3. – С. 61–64.
5. Рябова К. О. Правова природа корпоративних договорів / К. О. Рябова // Юридичний вісник. – 2018. – № 4 (49). – С. 163–169.
6. Сіщук Л. Новели законодавства щодо корпоративного договору / Л. Сіщук // Підприємництво, господарство і право. – 2018. – № 10. – С. 49–54.
7. Михайлюк Я. Корпоративний договір — джентльменська угода з юридичною силою [Електронний ресурс] / Я. Михайлюк // investory.news. – 2019. – Режим доступу: <https://investory.news/yana-mixajlyuk-korporativnij-dogovir-dzhentlmenska-ugoda-z-yuridichnoyu-siloyu/>.